

Mindre bromerte flammehemmere i fisken i Mjøsa

For noen år siden ble det oppdaget at ørret og annen fisk i Mjøsa inneholdt for mye bromerte flammehemmere. Miljøvernmyndighetene kan nå fastslå at det er mindre av disse stoffene i mjøsfisken. PCB-nivåene i ørret er stabile, mens det er en liten økning for kvikksølv. Mattilsynets kostholdsråd for fisken i Mjøsa opprettholdes. Derfor fortsetter arbeidet for å nå målet om å oppheve kostholdsrådet.

Handlingsprogram for kontroll med utslipp av miljøgifter til Mjøsa

Et samarbeid mellom:

- Fylkesmannen i Hedmark
- Fylkesmannen i Oppland
- Mattilsynet
- Nasjonalt folkehelseinstitutt
- Statens forurensningstilsyn (SFT)
- Vassdragsforbundet for Mjøsa med tilløpselver

Mjøsa: Norges største innsjø – her sett fra Minnesund – kontrolleres jevnlig for miljøgifter.

Mattilsynets kostholdsråd for fisk fra Mjøsa

- Det er konsentrasjonene av kvikksølv og dioksinliknende PCB som er årsaken til Mattilsynets kostholdsråd for mjøsfisken.
- Gravide og ammende bør ikke spise ørret over én kilo.
- Barn og kvinner i fruktbar alder bør ikke spise stor ørret fra Mjøsa og Vormå mer enn fire ganger i året.
- Andre personer bør ikke spise ørret over én kilo mer enn én gang i måneden i gjennomsnitt.

Miljøvernmyndighetene står bak et omfattende handlingsprogram for kontroll med utslipp av miljøgifter til Mjøsa. Programmet er rettet mot miljøovervåking, kontroll av bedrifter og informasjon med formål å få en helhetlig oversikt over situasjonen for miljøgifter i Mjøsa.

Foreløpig er det bare avdekket behov for enkelte akutte tiltak. Disse er gjennomført.

Overvåker fisk og sedimenter
Statens forurensningstilsyn (SFT) har siden 2003 overvåket fisk (ørret, lågåsild og krøkle) og sedimenter over hele Mjøsa, miljøgifter via kommunale renseanlegg, miljøgifter som er

langtransportert med atmosfæriske luftstrømmer, avrenning fra deponier og tilførsler med elver.

Norsk institutt for vannforskning (NIVA) og Norsk institutt for luftforskning (NILU) har utført undersøkelsene på oppdrag fra SFT.

Mindre bromerte flammehemmere

For de tre fiskeslagene ser vi nå en klar reduksjon for de to flammehemmerne som har vært sluppet ut til Mjøsa: polybromerte difenyletere (PBDE) og heksabromsyklododekan (HBCDD). I både ørret og lågåsild er nivåene av PBDE i 2007 en tredel av det de var i 2000. For HBCDD falt nivåene i ørret i fjor til en femdel av det de var i 2004.

Tiltak for å redusere nivåene av miljøgifter i Mjøsa

- Sommeren 2003 ble Gudbrandsdalen Uldvarefabrik på Lillehammer pålagt å stanse bruken av bromerte flammehemmere. SFT mener bedriften var hovedkilden til de høye nivåene av bromerte flammehemmere i sedimenter i nordre del av Mjøsa og i fisken.
- Under Strandtorget på Lillehammer går det en overløpskanal mellom det kommunale avløpsnett og ut i Mjøsa. Våren 2005 og våren 2007 ble kanalen renset for slam med høyt innhold av bromerte flammehemmere lik de som Gudbrandsdalen Uldvarefabrik har brukt.

SFT mener utslipp via kanalen har vært en viktig tilførselsvei av stoffene til Mjøsa. De to opprydningene har hindret ytterligere tilførsler til Mjøsa. SFT vil fortløpende vurdere ytterligere slamsuging.

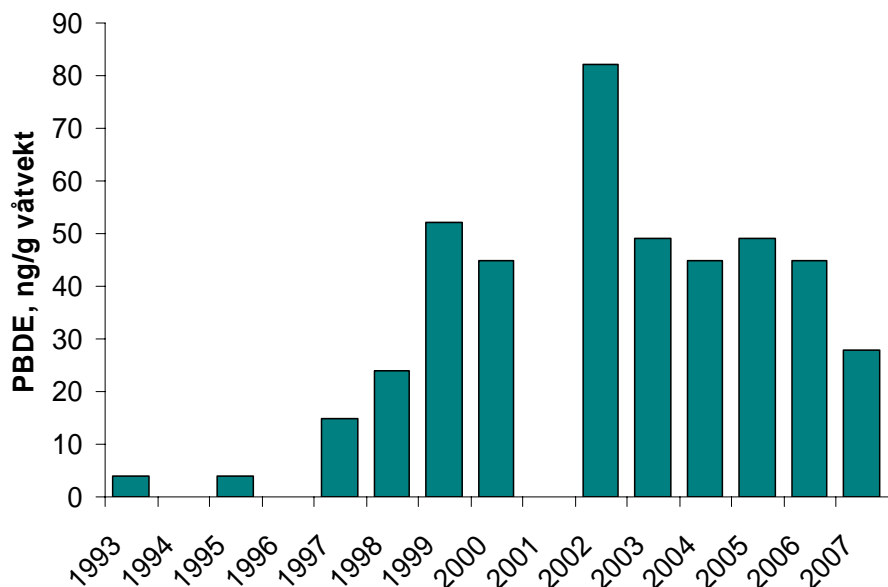
- Slam fra renseanleggene på Lillehammer og Rambekk på Gjøvik hadde høyt innhold av bromerte flammehemmere. Lillehammer renseanlegg leverer slam til Rambekk for ytterligere behandling.

Ferdig avvannet og utrånnet slam fra Rambekk ble stanset til jordbruksformål. Dermed hindres avrenning igjen til Mjøsa. Slammet går til Dalborgmarka avfallsdeponi.

- Det ble funnet høye nivåer av miljøskadelige klorerte parafiner i slam fra Nes renseanlegg, som leverer slam til HIAS på Hamar for behandling. Leveransene ble stoppet sommeren 2006.

Analysen det siste året viser at nivåene av klorerte parafiner i slammet på HIAS ikke påvirkes av slammet fra Nes. Fylkesmannen i Hedmark har derfor gitt tillatelse til at Nes renseanlegg igjen kan levere slam til HIAS.

- I 2001 ble det ryddet opp i PCB-holdige masser ved Jernbanetomta på Hamar. Forurenset sjøbunn ble fjernet og nye rene masser lagt ut. Det har hindret videre spredning av PCB til Mjøsa.

Miljøgifter i lagesild: Det blir mindre bromerte flammehemmere i lagesild.

Årsaken til de høye nivåene av bromerte flammehemmere, ble etter en omfattende kartlegging identifisert til å være tidligere utslipp fra Gudbrandsdalens Uldvarefabrik ved Lillehammer.

De startet å bruke bromerte flammehemmere i 1997. SFT påla i 2003 bedriften å stanse bruken og utslippet av stoffene. Nå ser vi resultatene av arbeidet.

Stabile PCB-nivåer

Siden 2000 har nivåene av polyklorete bifenyler (PCB) i ørret vært stabile. Resultatene fra miljøovervåkingen de siste årene gir ikke pekepinn på en bestemt utvikling. Vi ser imidlertid en klar nedgang av PCB i lågåsild siden 1990-tallet.

Det er lavere nivåer av PCB enn flammehemmere i ørret, men effekten av PCB er mer alvorlig. Basert på innholdet av PCB og kvikksølv, opprettholder Mattilsynet kostholdsrådet for fisken i Mjøsa.

Noe mer kvikksølv

På 1970-tallet var det svært høye nivåer av kvikksølv i mjøsfisken på grunn av store, lokale utslipp. Siden den gang er utslippene stanset og nivåene av kvikksølv i ørret fra Mjøsa har gått betydelig ned.

Fram til 2005 var det en jevn reduksjon i nivåene av kvikksølv, men de siste årene har vi registrert en liten økning. Årsaken er foreløpig ikke klarlagt, men den kan skyldes endringer i hva ørreten spiser. Også årsaker som økt tilførsel av langtransportert kvikksølv undersøkes nærmere.

I krøkle og lågåsild ser vi ikke en tilsvarende økning.

Fortsetter arbeidet for å redusere utslippene

Resultatene for PCB og kvikksølv viser at vi fortsatt ikke har nådd miljømålet om å oppheve kostholdsrådet for mjøsfisken. Miljøvernmyndighetene vil fortsatt jobbe aktivt både nasjonalt og internasjonalt for å redusere utslippene av disse miljøgiftene.

Les mer:

- SFTs arbeid med Mjøsa <http://www.sft.no/mjosa>
- Vassdragsforbundet for Mjøsa med tilløpselver <http://www.vassdragsforbundet.no>
- Mattilsynets kostholdsråd for Mjøsa http://matportalen.no/artikler/2004/3/nytt_kostholdsraad_for_stor_orret_fra_mjosa_og_vorma